

חטא אדם וחווה / פרק ג

בפרק ב אמר ה' לאדם: "מכל עץ-הגן, אכל תאכל, וימעץ, הדעת טוב ורע--לא תאכל, ממנו: כי, ביום אֶכְלֶךָּ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת" (פסוקים טז-יז). מותר לאכל מהפירות של כל העצים בגן עדן. יש רק עץ אחד שאסור לאכול. שם העץ: "עץ, הדעת טוב ורע". אם יאכל מעץ זה – ימות. הנחש פיתה את האישה לאכול מהעץ היחיד שאסור היה לאכול ממנו. נראה איך עשה זאת:

רש"י: "אף כי אמר וגו' - 'שמא אמר לכם: לא תאכלו מכל וגו' - ואף על פי שראה אותם אוכלים משאר פירות, הרבה עליה דברים כדי שתשיבנו, ויבא לדבר באותו העץ".

הסבר: הנחש אמר דברים, שה' לא אמר, כדי לגרור את האישה לשיחה. לכן הרחיב את האיסור ושאל: מה, ה' אסר עליכם לאכול מכל עצי הגן?

האישה ענתה לו: "מפרי עץ-הגן, לאכל. ומפרי העץ, אשר בתוך-הגן--אמר אלקים לא תאכלו ממנו, ולא תגעו בו: פן-תָּמְתוּ". בעצם האישה שינתה שני דברים ממה שאמר ה' (1) הוסיפה "ולא תגעו בו". למעשה, ה' לא אסר כזה דבר. על כך אומר רש"י: "ולא תגעו בו - הוסיפה על הציווי, לפיכך באה לידי גירעון" – בגלל שהוסיפה על הציווי של ה', היא בכך שהתפתתה לנחש ואכלה מהעץ וגם החטיאה את האדם. (2) לגבי העונש ה' אמר: "ביום אֶכְלֶךָּ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת", והאישה אמרה: "פן-תָּמְתוּ". כלומר לפי דבריה, העונש אינו ודאי, אולי הם ייענשו.

תגובת הנחש: "לא-מוֹת, תָּמְתוּן. כי, יִדַע אֱלֹקִים, כי בְּיוֹם אֶכְלֶכֶם מִמֶּנּוּ, וְנִפְקָחוּ עֵינֵיכֶם; וְהִיִּיתֶם, פְּאֲלֻקִים, יִדְעִי, טוֹב וְרָע". רש"י אומר שהנחש דחף את האישה כך שנגעה בעץ, כדי שתראה שלא קרה לה כלום. על ידי כך שכנע אותה, שכמו שאין איסור לגעת בעץ הדעת כך מותר לאכול ממנו. בהמשך דבריו יצר רושם שאין מה לחשוש מלעבור על ציווי ה', שהרי לא קרה לאישה כלום כשנגעה העץ. הוא גם אמר שאכילה מעץ הדעת תגרום לאישה ולבעלה להיות משכילים, יהיו להם תכונות כמו של אלוקים, וה' לא רוצה שהם יהיו כאלה.

נשווה בין הצו הא-לקי, דברי הנחש ודברי האישה

דברי האישה (ג' ב'-ג')	דברי הנחש (ג' א')	הציווי של ה' (ב' ט"ז-י"ז)	
מפרי עץ הגן נאכל: ומפרי העץ אשר בתוך הגן אמר אלקים לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו	אף כי אמר אלקים: לא תאכלו מכל עץ הגן?	מכל עץ הגן אכל תאכל: ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו	האיסור
פן תָּמְתוּן:	לא-מוֹת תָּמְתוּן. כי יִדַע אֱלֹקִים כי בְּיוֹם אֶכְלֶכֶם מִמֶּנּוּ וְנִפְקָחוּ עֵינֵיכֶם וְהִיִּיתֶם פְּאֲלֻקִים יִדְעִי טוֹב וְרָע	כי בְּיוֹם אֶכְלֶךָּ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת:	העונש

האישה השתכנעה מדברי הנחש וראתה שפרי עץ הדעת טוב למאכל ומאד מושך לאכול אותו. היא אכלה ונתנה גם לבעלה לאכול ממנו.

כתוצאה מאכילה מעץ הדעת חל שינוי באדם ובאשתו.

בסוף פרק **ב, כה** כתוב: "וַיְהִי שְׁנֵיהֶם עֶרְוִמִים, הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ; וְלֹא, יִתְבַּשְׂשׁוּ".

בפרקנו פסוק ז כתוב: "וַתִּפְקַחְנָה, עֵינֵי שְׁנֵיהֶם, וַיִּדְעוּ, כִּי עֵרְוָם הֵם; וַיִּתְפְּרוּ עֲלֵה תְאֵנָה, וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם חֲגֹרֹת". לפני החטא העירום לא הפריע להם, ועכשיו לאחר החטא העירום כן הפריע להם. מה השתנה בהם?

רש"י מוסיף קושי: "וידעו כי ערומים הם - אף הסומא(עיוור) יודע כשהוא ערום, אלא מהו "וידעו כי ערומים הם", מצווה אחת הייתה בידם ונתערטלו הימנה". מה מיוחד שאדם ואשתו גילו עכשיו שהם עירומים. גם עיוור יכול לומר על עצמו שהוא עירום, אז מה התורה רוצה להדגיש: יישוב הקושי: אדם וחווה אשתו הרגישו שהם ערומים מבחינה רוחנית. הייתה להם רק מצווה אחת – לא לאכול מעץ הדעת – והם לא קיימו אותה (כביכול ערומים מהמצווה).

אדם וחווה שמעו את קול ה' והסתתרו מפניו. ההסתתרות מפני ה' מעידה על המעמד החדש שלהם, ועל תוצאות האכילה, עוד לפני שנענשו על ידי ה'.

השיחה בין הקב"ה לבין אדם וחווה / פסוקים ט-יג

אלוקים קרא לאדם "איכה?"

קושי: ה' יודע היכן נמצא כל אחד, אז מדוע הוא שואל את אדם "איכה?"

יישוב הקושי על ידי רש"י: כדי להיכנס עמו בדברים. כלומר כדי להרגיל את אדם למציאות זו שבה ה' מדבר אליו, ולא ייבהל אם ה' יעניש אותו פתאום.

אדם **לא לוקח אחריות** ומאשים את אשתו: "הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי, הוּא נָתַתָּה-לִּי מִן-הָעֵץ וְאֶכְלִי" (פסוק יב).

רש"י: "אשר נתת עמדי - כאן כפר בטובה". האדם כפוי טובה כלפי ה'. ה' ברא את האישה לטובת האדם, ועכשיו הוא גם מאשים את האישה, וגם מאשים את ה' כשאומר: "הָאִשָּׁה אֲשֶׁר (אתה ה') נָתַתָּה עִמָּדִי". אם כן, אדם גם מתחמק מאחריות וגם כפוי טובה.

אדם אומר שהוא שמע את קול ה' ולכן הסתתר. ה' שאל אותו: "מִי הֲגִיד לְךָ, כִּי עֵירַם אֶתָּה; הֲמִן-הָעֵץ, אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לְבַלְתִּי אֶכְל-מִמֶּנּוּ—אֶכְלָתָּ?" (פסוק יא). ה' שואל אותו שאלה על דבר מוגדר – על אכילה מהעץ האסור.

את האישה ה' שואל: "מִה-זֹאת עָשִׂיתָ?" (פסוק יג). זאת שאלה כללית. ה' לא שואל אותה על חטא ספציפי (מסויים). התוכחה לאדם היא על **האכילה**. והאישה גם חטאה בעצמה בזה **שאכלה** מהעץ וגם בזה **שהחטיאה** את אדם בכך שנתנה לו לאכול. לכן ה' שאל אותה "מִה-זֹאת עָשִׂיתָ?" ולא שאל רק האכילה כמו אצל אדם.

רמב"ן: "וטעם מה זאת עשית - לעבור על מצוותי, כי האישה [למרות שלכאורה לא נצטוותה ביד ה'] בכלל אזהרת אדם, כי הייתה עצם מעצמיו בעת ההיא, וכן היא בכלל העונש שלו. ולא אמר באשה "ותאכלי מן העץ", "כי היא נענשה על אכילתה ו[גם] על עצתה, כאשר נענש הנחש. ועל כן אמרה "הנחש השיאני ואוכל", כי העונש הגדול על האכילה. והנה מכאן נוכל ללמוד עונש למחטיאי אדם בדבר, כאשר למדונו רבותינו בפסוק "ולפני עור לא תתן מכשול" (ויקרא יט, יד).

הקושי שרמב"ן בא ליישב הוא: הציווי על איסור האכילה מעץ הדעת נאמר רק לאדם, ולא נאמר לאישה. אם כן, מדוע ה' מוכיח את האישה על חטא האכילה מעץ הדעת, והרי היא לא הצטוותה על כך? יישוב הקושי על פי רמב"ן: כאשר ה' הזהיר את האדם לא לאכול מעץ הדעת, הוא כלל גם את האישה באיסור.

רמב"ן מלמד אותנו לקח שאפשר ללמוד מחטא אדם וחווה: מי שמכשיל מישהו אחר וגורם לו לעשות עבירה, נענש על עצם העובדה שהוא הכשיל והחטיא (גם אם הוא בעצמו לא חטא). האישה לא לקחה אחריות והאשימה את הנחש, שפיתה אותה וגרם לה לחטוא. ה' לא הוכיח את הנחש על מה שעשה ולא שאל אותו: "מה עשית?" מדוע?
תשובת רש"י: "שאינן מהפכים בזכותו של מסית. שאילו שאלו 'למה עשית זאת?', היה לו להשיב 'דברי הרב (ה') ודברי התלמיד (הנחש) - דברי מי שומעין?!" כלומר, לא מנסים למצוא צד זכות במעשיו של מי שמסית אחרים לחטוא. אם ה' היה שואל את הנחש מדוע הוא גרם לאישה לחטוא, הנחש היה עונה: אני לא אשם שהאישה לא שמעה בקולך. היא הייתה חייבת לשמוע בקול ה'.

עונש החוטאים / פסוקים יד-כד

בעונש שניתן לנחש, ה אדם והאישה יש מידה כנגד מידה.
עונש הנחש: (1) חטא באכילה כאשר פיתה את האישה לאכול מעץ הדעת, לכן יזחל על גחונו (הבטן שלו) וכל מה שיאכל, יהיה לו טעם של עפר: "וְעָפָר תֹּאכַל כָּל-יְמֵי חַיֶּיךָ" (פסוק יד).
(2) הנחש ניצל את הקרבה בינו לבין האישה, לכן תהיה ביניהם שנאה: "וְאִיבָה אֲשִׁית, בֵּינֶךָ וּבֵין הָאֲשֵׁה, וּבֵין זֶרְעֶךָ, וּבֵין זֶרְעָהּ" (פסוק טו).
(3) הנחש ניצל את העובדה שהיה "ערום מכל חֵית הַשָּׂדֶה" (פסוק א), עכשיו עונשו שהוא יהיה "אָרוּר אַתָּה מִכָּל-הַבְּהֵמָה, וּמִכָּל חֵית הַשָּׂדֶה" (פסוק יז).

עונש האדם: הוא חטא באכילה לכן נענש בעונש שיבוא לידי ביטוי באוכל: האדמה תהיה מקוללת ותצמיח קוצים, ואדם יצטרך לעבוד קשה כדי לגדל דברים באדמה ולאכול.

עונש האישה: (1) האישה חטאה ועברה על ציווי ה' כי רצתה ליהנות מפרי העץ שהיה "טוב העץ למאכל וכי תאווה-הוא לעינים, ונחמד העץ להשפיל" לכן לא תהנה מההיריון והלידה: "הַרְבָּה אֲרַבָּה עֲצָבוֹנְךָ וְהֲרַגְךָ--בְּעָצֵב תֵּלְדִי בָנִים" (פסוק טז).
(2) האישה חטאה גם כלפי בעלה וגרמה לו לאכול ולחטוא, לכן יהיה שינוי לרעה במעמד שלה ביחס לאיש: "וְהוּא יִמְשַׁל-בְּךָ" (פסוק טז).

עונש נוסף לאדם והאישה: גירוש מגן עדן, כי יש חשש שיאכלו גם מעץ החיים ויחיו לעולם ואז אדם יחשוב שהוא אלוקים בעצמו.

משמעות האכילה מעץ הדעת

מדרש תדשא פרק ז': אמר רבי פנחס בן יאיר: העץ הזה עד שלא אכל ממנו אדם הראשון לא נקרא שמו אלא עץ בלבד, כשאר כל העצים, אבל משאכל ועבר על גזירתו של הקב"ה, נקרא שמו עץ הדעת טוב ורע על שם סופו, כמו שמצינו דברים רבים שנכתבו שםם תחלה על שם סופן... ולמה צווה אותו הקב"ה שיאכל מכל עץ הגן ומנע לו אחד מהם? כדי שיהיה רואה אותו תמיד וזוכר את בוראו ומכיר שעול יוצרו עליו, ושלא תהא רוחו גסה עליו.

לפי המדרש, מלכתחילה אין הבדל בין עץ הדעת לעצים אחרים. את השם "עץ הדעת" הוא קיבל על שם סופו, כלומר בגלל שחטאו בו אדם וחווה. לפני כן הוא היה עץ רגיל.

ה' אסר לאכול ממנו כדי

- 1) שידע שיש מישהו מעליו (ה').
- 2) הוא צריך לקיים את ציווי ה'.
- 3) לא יתגאה.